

ОСВРТИ И ПРИКАЗИ

Лидија Вујачић

ИЗАЗОВИ КУЛТУРЕ

Ратко Р. Божовић *Изазови културе*, Издавачка књижарница
Зорана Стојановића, Сремски Карловци-Нови Сад, 2010.

У низу студија које је током 2010.године објавио угледни универзитетски професор Ратко Р. Божовић значајно мјесто заузима књига *Изазови културе*, својеврсна збирка радова „сакупљена“ кроз више фаза ауторових стваралачких промишљања, као што су уосталом у њој разнородни текстови по временском периоду настајања, проблемској општости, научној релеванцији итд. Књига, наиме, садржи бројне радове од којих су неки објављени, чак, крајем седамдесетих година прошлог вијека па све до оних који се баве „свјежим“ односно актуелним процесима на тзв. локалној, али и на глобалној културној сцени, у најширем смислу те ријечи. Управо, континуирано посматрање друштвених феномена, најчешће са становишта социологије културе, даје Божовићевој књизи значајно семантичко одређење о постојању својеврсног „живота“ културе у једном раздобљу, који он теоријски проблематизује, нарочито имајући у виду различите, често и контроверзне, друштвено-политичке, културне, економске, транзиционе потом и посттранзиционе изазове времена и простора-репрезента који анализира и који је и сам доживљавао трансформације државних, али и других (социо-културних) идентитетских оквира (Југославије, затим Србије и Црне Горе и на крају Црне Горе).

Књига *Изазови културе*, поред контекстуалног предговора и поговора односно рецензије, садржи петнаест дјелова од којих сваки, у складу са матрицом истраживања, проблемитује на шармантан начин нашу „културну“ прошлост и садашњост, али и уопште универзалну везу културе и човјека, који је увијек у средишту културе, без обзира, како аутор у Уводу књиге каже, „колико приања за њега култура, колико је он прихвата или бјежи од ње“. Култура је и прошлост и садашњост, али и будућност, својеврсни поглед на свијет који га може квалитативно промијенити и учинити бољим. Или као што је, управо, у рецензији књиге лијепо записао Ђуро Шушњић: „Култура садржи један метафизички слој, тако неопходан за очување свести о могућем и пожељном, то јест задовољењу човекових виших очекивања и надања. Свако велико културно дело, у извесном смислу, и јесте стварање света изнова,

једног другог и другачијег света, који никада и нигде није постојао пре тога“ (Божовић 2010: 237). Такође, и сам наслов књиге *Изазови културе* наговјештава да аутор проблематизује културу у свим аспектима њеног значења и комплексне релације између креативног и “сировог” бића човјека. Заправо, Божовић културу тумачи кроз неспрестану динамику њеног постојања, одређујући је као живи организам, и то не само кроз њен постојећи израз, већ и кроз онај који је био, који може или, пак, жели бити, јасно, сусрећући се са различитим изазовима.

Божовић књигу започиње поглављем *Културни идентитет у глобалној интеграцији* у којем се бави све актуелнијим питањем идентитета, који је флексибилна категорија, подложна промјенама и иновацијама, за разлику од традиционалистичког тумачења да је идентитет фиксиран и стабилан. Конструктивна природа идентитета, као и његова пролазност је, уосталом, у сагласју са захтјевима модерног начина живота и све интензивније глобализације. Управо на тој релацији аутор отвара бројна питања, типа хоће ли ће се национални идентитети интегрисати и супранационалну културу односно европски културни идентитет (као посљедица, рецимо, европских интеграција) и/или у тзв. културу свијета (као посљедица процеса глобализације)? Да ли ће национални идентитет престати бити важан идентификациони рам или ће, баш обрнуто, осјећање националне припадности интензивирати услед партикуларистичких ставова и покрета (у смислу његове “одбране” од све јаче тенденције повезивања на различитим геополитичким нивоима) и дифузије западне културе и потрошачког стила живота? Божовић, наиме, упозорава да се поменути процеси одвијају двосмјерно то јест да се аутохтоне културе налазе под притиском “тенденција супротних смјерова, једног спољашњег космополитског карактера и другог изнутра произведеног, гдје се у оквиру етничко-културног контекста јавља, по сваку цијену, посебна искључивост” (Божовић 2010: 21). На сличан начин се аутор у поглављу *Дијалог на разликама култура* бави мултикултурним друштвом/има, али у оквиру Балкана, и пита да ли је уопште могућ дијалог између различитих културних, историјских и политичких околности, са једне, и интереса великих сила и онога што је политички и економски стандард актуелног тренутка, са друге стране.

Ауторова бројна интересовања репрезентују и друге теме и културни феномени “расути” у књизи, али само наизглед, без заједничке временске или методолошке повезаности. Но, сви они, у коначном, указују на изузетно широк дијапазон Божовићевих интересовања и социолошке спретности да их проблематизује на прави начин, чак и онда када, само за недовољно суптилног читаоца, та увезаност није довољно очигледна. Тако, рецимо, у неким поглављима попут *Семантичког кода израза “друг” и “јосјодин”* аутор анализи

проблема приступа више иронично, али социолингвистички и социоантрополошки врло успјешно детектује трансформацију идеолошких ставова, и то сликовито препознатљиву, кроз зону свакодневне међуљудске комуникације. Или обрнуто бавећи се феноменом слободног времена, као и игром кроз неколико поглавља (*Игра: исјинска људска потреба; Слободно вријеме и игра; Игра или слободно вријеме, слободно вријеме или игра; О слободном времену у слободном времену*) указује да је она егзистенцијални нагон који постоји и дјелује независно од тзв. спољашњих околности, независно од степена доколице (који је достигнут у одређеном друштву). Игра је у бити основ или подстицај у развоју културе.

Такође, паралелно са анализом неких општих социолошких тема, аутор кроз даља поглавља врло темељно обрађује и конкретне појмове и актуелне процесе, ослањајући се при том на бројне примјере које чине савремену, масовну, па и медијску културу. Тако провокативна промишљања Божовић наставља на домаћем “терену”, врло инспиративном за анализу различитих, и често контроверзних тенденција и догађаја у култури (у поглављима *Модел једног биоскопа и његове југлике и Биоскопа у функцији културних потреба*) који су обиљежили овдашњи културни живот, почев од седамдесетих преко турбулентних деведесетих година прошлог вијека до данас. И иначе су врло занимљиви Божовићев ставови о масовној култури који се индиректно провлаче кроз цијелу књигу. Као врсни теоретичар масовне културе Божовић се често у књизи осврће на различита културна добра и њихову све интезивнију (зло)употребу као потрошне робе, кроз стандардизацију умјетничких, научних и уопште вриједносних оријентација у оквиру потрошачких навика и стила живота. Аутор, заправо, поручује да је масовна култура “један од оних облика испољавања цивилизације који заобилази истинску културу, па и онда када се извјесни масовни изазови користе у пропаганди вриједних дјела културе. Са цивилизацијским токовима и вриједна културна добра стављају се у робни однос” (Божовић 2010: 19).

Иначе, шармантан, али и уџбенички прецизан језички израз и адекватан теоријски приступ посредством којег је Ратко Р. Божовић проблематизовао бројне феномене који припадају највише социологији културе, али и социјалној и културној антропологији, као и комуникологији, чине његову књигу веома корисном студијом за све који се критички баве поменутиим, али и сродним областима, као и за оне који само “конзумирају” вриједности и производе (масовне) културе.